

Nr 192.

Ankom till riksdagens kansli den 19 maj 1939 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förbättrad bostadsförsörjning för lantarbetare m. m. jämte väckta motioner.

(4:e avd.)

I propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1939/40 har Kungl. Maj:t (punkt 9, sid. 11 och 12, samt punkt 12, sid. 14—16, av det vid propositionen under rubrik »Kapitalbudgeten. Bil. 3» fogade utdraget av statsrådsprotokollet över socialärenden) föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet beräkna *dels* såsom kapitalinvestering i lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor, *dels ock* såsom kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd ett reservationsanslag av likaledes 3,000,000 kronor till lån för uppförande och förbättring av lantarbetarbo-städer.

I statsverkspropositionen har Kungl. Maj:t vidare (punkt 24, sid. 47 och 48, av det vid propositionen under femte huvudtiteln fogade utdraget av statsrådsprotokollet över socialärenden) föreslagit riksdagen att till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden för budgetåret 1939/40 be-räkna ett reservationsanslag av 3,250,000 kronor.

I en den 3 mars 1939 dagtecknad proposition, nr 188, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade grunder för utlämnande av bidrag och lån för uppförande och förbättring av lantarbetarbo-städer;

dels godkänna av departementschefen förordade grunder för bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden och för låneverksamheten för samma ändamål;

dels godkänna av departementschefen förordade grunder för utlämnande av lån för bostadsförbättringsverksamhet;

dels medgiva, att den behållning, som kan komma att förefinnas vid ut-gången av budgetåret 1938/39 å Lånefonden för lantarbetarbo-städer, på sätt departementschefen angivit, överföres till Fonden för låneunderstöd;

dels ock för budgetåret 1939/40 anvisa

a) under femte huvudtiteln

till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reserva-tionsanslag av 3,250,000 kronor;

- b) å kapitalbudgeten, Statens utlåningsfonder,
till Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor;
- c) å kapitalbudgeten, Fonden för låneunderstöd
- 1) till Lån för uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor;
 - 2) till Lån för bostadsförbättringsverksamhet ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

I förevarande sammanhang har utskottet behandlat följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena, nr 269, inom första kammaren av herr *K. E. Johanson m. fl.* och den andra, nr 419, inom andra kammaren av herr *T. G. von Seth m. fl.*, i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 188 angående anslag till förbättrad bostadsförsörjning för lantarbetare m. m. måtte i fråga om villkoren för utlämnande av lån och bidrag beakta vad i motionerna anförts och föreslagits;

dels en inom andra kammaren av herr *J. H. Brädefors m. fl.* väckt motion, nr 14, vari hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att 5 § i Kungl. Maj:ts kungörelse nr 654 av den 30 juni 1937 angående förbättringsbidrag och nybyggnadslån för bostadsbyggnadsföretag på landsbygden måtte erhålla följande ändrade lydelse:

5 §.

Förbättringsbidrag
..... ersättning.
Förbättringsbidrag bör uppgå till minst 80 % av nämnda kostnader men må utgå med högre procent därest ömmande omständigheter föreligga samt återstående del av kostnaderna, i den mån desamma icke täckas genom sökandens eget arbete eller annorledes, gäldas av vederbörande kommun eller tillskjutas från annat håll.

Förbättringsbidraget må för varje särskild bostadslägenhet uppgå till högst 2,000 kronor. Kostnaderna
..... dessas golvytor;

dels en inom andra kammaren av herr *E. Hansson* i Vännäsby *m. fl.* väckt motion, nr 253, vari hemställts, att riksdagens andra kammare måtte för sin del besluta sådan ändring i reglerna för utbetalning av förbättringsbidrag till främjande av byggnadsverksamheten på landet, att anslag till färdigställande av bostad, till vilken förbättringsanslag redan beviljats, må kunna på i övrigt samma grunder tilldelas intill 75 % av sammanlagda kostnaden, under förutsättning att kommun eller annan ansvarar för återstoden därav;

dels en inom andra kammaren av herr *A. Pettersson* i Dahl väckt motion, nr 388, däri hemställts, att riksdagen ville besluta i enlighet med vad i motionen anförts;

dels en inom andra kammaren av herr N. R. Jacobson väckt motion, nr 389, däri hemställts, att riksdagen med godkännande av vad Kungl. Maj:t i övrigt föreslagit måtte besluta, att de av departementschefen föreslagna högsta möjliga belopp till bostadsförbättringsbidrag måtte i vad det gäller rikets ödemarksområden höjas till högst 2,400 kronor pr lägenhet, när synnerliga skäl därtill föreligga, dock icke i något fall till högre belopp än högst 90 procent av de för bostadsförbättringen beräknade kostnaderna samt att av belopp ur anslaget under femte huvudtiteln till bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden 50,000 kronor ställas till egnahemsnämndens i Västerbottens län förfogande att uteslutande användas till bostadsförbättringsbidrag åt kronotorpare, odlings- och fjälllägenhetsinnehavare och kolonister inom Västerbottens lappmark, att användas i sådana fall då hjälpbehovet är så brådskande att det föreskrivna ansökningsförfarandet icke kan tillämpas;

dels ock en inom andra kammaren av herrar A. Andersson i Tungelsta och J. A. Persson i Tidaholm väckt motion, nr 401, däri hemställts, att riksdagen måtte besluta att höja det i Kungl. Maj:ts proposition nr 188 äskade reservationsanslaget till bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden till 4,250,000 kronor.

Lantarbetarbostäder. Såsom speciell stödform för lantarbetarbostäder tillkom genom beslut vid 1935 års riksdag efter förslag av bostadsutredningen för landsbygden lånefonden för lantarbetarbostäder. Lånebeloppens storlek äro bestämda i huvudsaklig enlighet med vad som gällt i fråga om nybyggnadslån, sålunda högst 3,500 kr. per lägenhet och ej över 70 procent av de för byggnadsföretaget uppskattade kostnaderna. Räntan har ansetts ej böra sättas högre än räntan å egnahemslån för jordbrukslägenheter, sålunda 3.6 procent. Godtagbar säkerhet skall ställas, i främsta rummet inteckning i vederbörande fastighet inom $\frac{5}{6}$ av värdet. Amorteringstiden är bestämd till samma som gäller för nybyggnadslån, nämligen 20 år. Oaktat fonden redan närmat sig 1 $\frac{1}{2}$ milj. kr., har den hittills blott i ringa mån tagits i anspråk för sitt ändamål.

Det nu på grundval av utredning av bostadssociala utredningen framlagda förslaget innebär, att lån från lånefonden för lantarbetarbostäder (*lantarbetarbostadslån*) må beviljas ägare eller brukare av jordbruksfastighet för uppförande å fastigheten av nya bostäder för fastighetens lantarbetare, så ock för ombyggnad av och annat mera omfattande förbättringsarbete å dylika bostäder.

Lån beviljas i allmänhet av hushållningssällskaps egnahemsnämnd; egnahemsnämnds beslut skall dock för att bli bindande stadfästas av egnahemsstyrelsen. Lägenhet, för vars inrättande lantarbetarbostadslån må kunna erhållas, skall innehålla minst två rum och kök samt, där så kan ordnas inom rimlig kostnad, vara försedd med vattenledning och central uppvärmningsanordning, varjämte lägenheten skall ur hygienisk synpunkt och med

hänsyn till möjligheterna att underlätta det husliga arbetets bedrivande utgöra en god och ändamålsenlig bostad. Enligt författningsförslaget må ej lån beviljas för byggnadsföretag, för vilket av allmänna medel beviljats lån eller bidrag i annan ordning än enligt bestämmelserna i denna kungörelse.

Lån må ej överstiga åttio procent av de för byggnadsföretaget uppskattade kostnaderna. Lån är under de tio första åren räntefritt. Under återstoden av lånetiden, räknat från sista lyftningsdagen, skall å oguldet lånebelopp erläggas ränta efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot. Denna fastställes av Kungl. Maj:t lägst till medelräntan för statens upplåning mot obligationer under det budgetår, som närmast föregått det, varunder lånet beviljats, med tillägg av en fjärdedels procent. Återbetalning av lån skall ske under en tid av tjugo år med början året näst efter sista lyftningsdagen. Lånet skall årligen amorteras, under de tio första åren med en tjugondel av lånebeloppet och under återstoden av lånetiden med fast annuitet. För lån skall ställas godtagbar säkerhet, i första hand inteckning i vederbörande fastighet. Inteckning må kunna antagas såsom säkerhet intill ett belopp icke överstigande fastighetens genom taxeringsbevis eller, där taxeringsvärde ej är åsatt fastigheten, på annat sätt, som egnahemsnämnden godkänner, intygade värde vid den tid, då säkerheten erbjudes.

I samband med beviljande av lantarbetarbostadslån må jämväl beviljas bidrag av statsmedel (*lantarbetarbostadsbidrag*), därest a) bostadslägenheten förses med vatten- och avloppsledning samt central uppvärmningsanordning; eller b) lägenheten innehåller minst tre rum och kök. Bidrag må, därest bostadslägenheten uppfyller de under såväl a) som b) uppställda krav, utgå med högst sexhundra kronor samt eljest med högst trehundra kronor.

Under framhållande av omöjligheten av en exakt kalkyl över *totalkostnaderna* för genomförandet av ett över en längre följd av år utsträckt bostadsanskaffningsprogram, särskilt i fråga om landsbygden, där bostadsanskaffningen till stor del måste tänkas ske i form av om- och tillbyggnad, har *bostadssociala utredningen* anfört bland annat följande.

Nybyggnad eller total ombyggnad efter den standard, som i utredningens förslag gjorts till förutsättning för lån av statsmedel, torde vid nuvarande förhållanden draga en för hela landet genomsnittlig kostnad av 6,000 å 8,000 kronor. Då emellertid en betydande del av byggnadsföretagen inom den ifrågavarande verksamheten kommer att bestå av ombyggnadsarbeten av mindre omfattning, synes det rimligt att antaga ett belopp av storleksordningen 4,000 kronor såsom medelbelopp.

Antalet ny- eller ombyggnadsföretag, nödvändiga för ernåendet av den önskade standarden hos lantarbetarbostadsbeståndet, låter sig icke heller beräkna. I och för angivande av den allmänna storleksordningen av behovet kan sägas, att undanröjande av de bostadsförhållanden på området i fråga, som nu deciderat representera en standard under den önskvärda, kräver ny- eller ombyggnad eller upprustning av ett par tiotusental lägenheter. Genomförandet av ett dylikt program inom rimlig tid, säg ungefärligen en tioårsperiod, skulle motsvara ett normalt årsprogram omfattande 2,000 å 3,000

lägenheter och ett årligt behov av lånemedel för verksamheten om c:a 10 miljoner kronor. Ränteförlusten till följd av den föreslagna räntefriheten för en sådan årsrats skulle vid nuvarande ränteläge utgöra c:a 325,000 kronor under 10 år. Härtill komma de föreslagna premierna, vilkas antal i hög grad beror av verksamhetens utformning i praxis; det synes utredningen lämpligt att räkna med att i omkring två tredjedelar av fallen sådana bidrag komma att utgå.

För närmast följande budgetår torde dock mindre belopp kunna beräknas, eftersom verksamheten kräver tid att komma i gång. Då fonden för lantarbetarbostadslån f. n. innehåller nära 1 1/2 milj. kronor, synes det utredningen tillräckligt, om fonden för närmaste budgetår tillföres ett kapitalbelopp av 5 milj. kronor, varjämte anslag bör beräknas för ett tusental bidrag eller 300,000 kronor.

Departementschefen har anfört bland annat följande.

Det synes mig klart ådagalagt av den förebragta utredningen och av remissvaren, att hittillsvarande verksamhet att förbättra lantarbetarnas bostadsförhållanden lämnat otillräckliga resultat och att därför ett stort behov föreligger av mera energiska och effektiva åtgärder på detta område.

Bostadssociala utredningen utgår i sitt förslag från det allmänt vitsordade förhållandet, att jordbrukets ekonomiska läge för närvarande icke överlag tillåter en tillräckligt snabb och grundlig omdaning av lönebostäderna och betraktar ett statligt stöd åt dessas förbättring i viss mening såsom ett led i det allmänna jordbruksstödet men samtidigt såsom ett led i strävandet att tillförsäkra eftersatta befolkningsgrupper en bostadsstandard, som icke under nuvarande förutsättningar är möjlig att nå inom ramen av dessa gruppers egna ekonomiska resurser. Därtill kommer att inom vissa orter behovet av gift arbetskraft ökat även för bondejordbruk av sådan storlek att uppförandet av arbetarbostad medför ett kapitalutlägg, som väsentligt ökar driftskostnaderna. Beträffande lantarbetarbostäder, som skola hysa växlande innehavare och bland dessa ofta stora familjer, har utredningen ansett, att statens stöd bör givas för att befordra tillkomsten av goda familjebostäder efter de normer i fråga om utrymme och lägenhetsutrustning, som tillämpas inom de grenar av den bostadspolitiska verksamheten, där syftet är att skapa familjebostäder. Detta innebär en standard, avsevärt högre än den, som bestämmes genom föreskrifterna angående bostad i hälsovårdsstadgan, och även högre än den, som avtalsmässigt eller marknadsmässigt för närvarande är normerande för lönebostäder av här ifrågavarande art.

Utredningens skäl för förslaget till omläggning av den statliga bostadsförbättringsverksamheten i vad angår lantarbetarbostäder från engångsbidrag till lån, löpande med statens självkostnadsränta och räntefria under 10 år, är i första hand det, att ett engångsbidrag till maximerat belopp gynnar smärre, ytliga upprustningsföretag framför mera grundliga förbättringsåtgärder. Ett icke maximerat lån med subvention i form av viss räntelättnad undanröjer detta gynnande och förefaller därför såtillvida vara ett lämpligare medel att nå den mera genomgripande förvandling av den allmänna standarden hos lantarbetarbostäderna, som är önskvärd.

Utredningens andra huvudskäl för den föreslagna omläggningen stöder sig på de konstaterade olägenheter, vilka i brist på enhetliga bedömningsgrunder följa med behovsprövningen vid tilldelande av bostadsförbättringsbidrag för upprustning av lönebostäder. Flertalet av de myndigheter och organisationer, som i sina yttranden berört denna fråga, har godtagit eller bestyrkt den argumentation, utredningen härvidlag förebragt för att icke låta jordägarens ekonomiska ställning vara avgörande för huruvida lån av subventionskaraktär

skall kunna beviljas eller icke, under det att särskilt socialstyrelsen hävdad en motsatt princip. Vid bedömande av denna fråga bör hänsyn tagas därtill, att, såsom jag nyss berörde, de ifrågasatta stödåtgärderna syfta att befordra en bostadsstandard, som är högre än den, som ur jordägarens synpunkt kan på rent ekonomiska grunder motiveras. Då vidare bestämmelserna för lånen utformas på sådant sätt, att garantier givas för att stödet kommer lantarbetarfamiljerna tillgodo men icke möjliggör ekonomisk vinning för jordägaren — härtill återkommer jag i det följande — och då därtill det är ovedersägligt, att hittills tillämpade prövningsprinciper verkat i enskilda fall slumpartat och i det hela hämmande, synas mig starka skäl föreligga att medgiva, att lån med den föreslagna räntelättnaden må beviljas utan att sökande behöver styrka ekonomiskt nödläge.

De skäl, som av utredningen och i remissvaren givits för de föreslagna standardkraven förefalla bärande. Det är visserligen sant att den standard som åsyftas ligger väsentligt över den nu för landsbygdsbostäder genomsnittligt gällande och att därigenom vissa misshälligheter skulle kunna uppkomma i enskilda fall. Detta bör dock tillmätas underordnad vikt i jämförelse därmed, att de uppställda kraven äro i och för sig påkallade av hygieniska och sociala skäl och att tillkomsten genom statens stöd av fullgoda bostäder på landsbygden kan få stor förebildlig betydelse. Den nu ifrågasatta verksamheten bör ses som ett led i det allmänna strävandet att höja landsbygdens bostadsförhållanden överlag.

Även det föreslagna lantarbetarbostadsbidraget synes mig lämpligt avvägt. En uppdelning av bidraget så som föreslagits av egnahemsstyrelsen förefaller icke väl förenligt med dess syfte att stimulera till tillkomsten av i alla väsentliga hänseenden fullgoda bostäder.

Det har gjorts vissa erinringar mot att bidrag skulle kunna utgå även när tre rum och kök anordnas. Jag delar den uppfattningen, att den normalstorlek hos lantarbetarbostaden, som för närvarande kan eftersträvas, är två rum och kök. Möjligheten för en utveckling utöver denna standard bör dock hållas öppen och jag anser det därför befogat, att bidrag skall kunna utgå även för tre rum och kök, även om så kommer att ske endast i undantagsfall under den närmaste framtiden.

Bostäder på landsbygden i övrigt. Till främjande av bostadsbyggande beviljade 1933 års riksdag för budgetåret 1933/34 ett reservationsanslag av 15,000,000 kronor, av vilket 10,000,000 kronor voro avsedda för landsbygden. Sammanlagt har hittills för bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden anvisats ett belopp av 57,500,000 kronor, därav för nybyggnadslån 14,000,000 kronor.

Förbättringsbidrag och nybyggnadslån kunna beviljas för bostadsbyggnadsföretag på landet, med undantag av sådant samhälle som i 34 § hälsovårdsstadgan sägs, så ock inom sådan del av stad, där hälsovårdsföreskrifterna i 2 kap. hälsovårdsstadgan tillämpas.

Förbättringsbidrag få lämnas för ur hälsosynpunkt påkallade reparationer och andra förbättringsarbeten å bostadslägenheter samt för uppförande av nya bostadslägenheter i stället för förut befintliga, bristfälliga sådana, så framt de ifrågasatta bostadslägenheterna, så vitt för närvarande kan bedömas, äro behövlige för framtiden samt sökandena — för att inom den närmaste tiden kunna genomföra vederbörande byggnadsföretag — äro i behov av ekonomiskt bistånd.

Bidragsbeloppet skall bestämmas till viss del av de för vederbörande byggnadsföretag uppskattade kostnaderna. Denna del skall i varje särskilt fall bestämmas med skälig hänsyn tagen till sökandens förmåga att själv bidraga med penningar, material, transporter och eget arbete samt till den rätt han må äga att för byggnadsföretaget av annan undfå ersättning. I regel skall bidraget understiga 50 procent av nyssnämnda kostnader. En högsta gräns är dragen vid ett belopp av 1,200 kronor för bostadslägenhet. Bidrag kan numera också lämnas för förbättring av vattentäkt.

Nybyggnadslånen löpa med 4 procent ränta, fordra godtagbar säkerhet samt amorteras under en tid av 20 år. De få lämnas för samma slags byggnadsföretag som förbättringsbidrag, dock icke för smärre reparationer och förbättringsarbeten, och under samma förutsättningar med det undantaget, att nybyggnadslån kan beviljas även person, som icke är i behov av ekonomiskt bistånd för att byggnadsföretaget skall komma till stånd. Lånen få ej överstiga 70 eller tillika med förbättringsbidrag 80 procent av byggnadskostnaderna. En högsta gräns är beträffande nybyggnadslån dragen vid ett belopp av 3,500 kronor för bostadslägenhet. Skall för samma byggnadsföretag utgå såväl nybyggnadslån som förbättringsbidrag får dock nybyggnadslånet högst uppgå till 2,000 kronor för varje särskild bostadslägenhet.

Rätt att tilldelas förbättringsbidrag eller nybyggnadslån tillkommer den, som äger eller är underhållsskyldig för de bostadslägenheter, å vilka reparation eller annat förbättringsarbete skall utföras eller som skola ersättas genom nybyggnad.

Verksamheten handhaves av *dels* hälsovårdsnämnderna i de olika kommunerna, *dels* hushållningssällskapens egnahemsnämnder, *dels* ock statens egnahemsstyrelse. Hälsovårdsnämnderna skola mottaga ansökningar (ansökningstiden utgick den 15 oktober 1933), verkställa utredningar, yttra sig till egnahemsnämnderna om ansökningarna och kontrollera byggnadsföretagen. Egnahemsnämnderna skola besluta angående bidrag och lån, utbetala dessa, förvalta säkerheterna samt i avseende å inbetalningar av räntor och amorteringar vara mellanhand mellan bidrags- eller låntagaren och statskontoret. Egnahemsstyrelsen slutligen medverkar vid fastställandet av de belopp, som för verksamheten få disponeras av de olika egnahemsnämnderna, utgör klagoinstans beträffande egnahemsnämndernas beslut i låneärenden samt leder och övervakar verksamheten. Kostnaderna för organisationen bestridas av statsmedel, dock skola kostnaderna för hälsovårdsnämnds verksamhet bestridas av vederbörande kommun.

Egnahemsstyrelsen har framlagt förslag till ändring av dessa grunder. Förslaget syftar i första hand till att möjliggöra en med hänsyn till nutidens krav mera grundlig förbättring av landsbygdens bostäder. Utgångspunkten är härvid den erfarenheten, att i den hittillsvarande statsunderstödda bostadsförbättringsverksamheten den tillämpade stödformen samt bidragsbeloppens begränsning i förening med bidragssökandes oförmåga att själva uppbringa medel till bidragets komplettering i tillräcklig omfattning ofta icke medgivit så genomgripande förbättrings- eller ombyggnadsarbeten som vore önskvärda med hänsyn till hygienens samt det husliga arbetets underlättande och jämväl med hänsyn till ekonomiska synpunkter på lång sikt. Detta syfte skulle tillgodoses dels genom höjning av bidragets maximibelopp till 2,000 kronor, dock högst 80 procent av den beräknade kostnaden, dels genom anordnande såsom alternativ stödform för bostadsförbättring av låneverksam-

het efter i stort sett samma linjer, som bostadssociala utredningen föreslagit beträffande förbättring av lantarbetarbostäder, jämväl för bostäder i allmänhet på landsbygden.

Under erinran härom har *departementschefen* anfört bland annat följande.

Förslaget att överföra en del av det statliga stödet åt förbättring av landsbygdsbostäder i allmänhet från bidrag till lån har vunnit anslutning av flertalet myndigheter och organisationer, som yttrat sig i ämnet. Det har dock framhållits — tillsynes med viss rätt — att de motiv, som kunna anföras till förmån för låneformen, när fråga är om lönebostäder, icke hava samma giltighet beträffande den allmänna bostadsförbättringen på landsbygden. Till större delen har denna hittills avsett och torde åtminstone i den närmare framtiden även komma att avse de i ekonomiskt hänseende sämst ställda samhällsmedlemmarna, som bebo egna bostäder. Med särskild styrka har från myndigheter och organisationer i de norrländska länen framhållits, att det stora flertalet av bostadsinnehavare, vilkas bostäder på hälsovårdsgrunder tarva upprustning, icke ha förmåga att prestera säkerhet eller åtaga sig betalningsskyldighet för lån. Egnahemsstyrelsen har ju även i sin framställning beaktat dessa förhållanden.

Men å andra sidan synes det uppenbart, att beträffande betydande kategorier av landsbygdens bostadsinnehavare !ån med de föreslagna villkoren skulle vara att föredraga framför engångsbidrag. Här komma i åtanke särskilt mindre jordbrukare och andra yrkesutövare på landsbygden i motsvarande ställning, vilkas inkomster visserligen äro knappa men någorlunda stadiga och vilkas allmänna ekonomiska standard är sådan, att bidragstilldelning efter rigorös behovsprövning ter sig såväl sakligt som psykologiskt omotive-rad, men som å andra sidan icke förmå med tillhjälp av egna resurser eller av i öppna marknaden uppbringade medel finansiera en tillräcklig upprustning eller ombyggnad av bostaden, ehuru de utan alltför stor vansklighet kunna åtaga sig återbetalningsskyldighet för ett lån på förmånliga villkor. Det har, såsom tidigare nämnts, anmärkts, att en omfattande förbättring av lantarbetarbostäder efter de linjer, bostadssociala utredningen föreslagit, i många fall skulle komma lantarbetarbostäderna att bli bättre än bostäder för mindre jordbrukare, som icke utan stöd i någon form förmå skaffa sig tillfredsställande bostadsförhållanden men som å andra sidan icke kunna få bostadsförbättringsbidrag efter hittillsvarande grunder. Uppkomsten av dylika i fråga om bostadspolitiska åtgärder relativt missgynnade grupper, är allt annat än önskvärd. Liksom i fråga om lantarbetarbostäder synes beträffande här ifrågavarande grupper bostäder ett stöd i låneform kunna betraktas som ett led i det allmänna jordbruksstödet. Jag förordar därför, att lån med de av egnahemsstyrelsen föreslagna villkoren — med vissa modifierationer till vilka jag i det följande återkommer — skola kunna beviljas för bostadsförbättringsändamål. Dessa lån med viss räntefrihet torde lämpligen benämnas *bostadsförbättringslån*, till skillnad från lån utan räntefrihet, vilka även i fortsättningen böra benämnas *nybyggnadslån*.

Departementschefen har icke ansett sig kunna föreslå äskande av medel till låneverksamheten i den utsträckning, som egnahemsstyrelsen föreslagit. Egnahemsstyrelsen har föreslagit, att för nästföljande budgetår 15 miljoner kronor skulle anvisas till låneverksamheten och 2 miljoner kronor till bidragsverksamheten. Enligt departementschefens uppfattning torde till låneverksamheten böra anvisas 3 miljoner kronor, varav emellertid allenast 2 miljoner kronor skulle användas till försöksverksamhet med i viss utsträck-

ning räntefria bostadsförbättringslån. Till räntebärande lån, nybyggnadslån, med vilka bidrag kunna förenas, skulle alltså anvisas 1 miljon kronor.

I överensstämmelse med de preliminära beräkningarna i årets statsverksproposition borde det för bidragsverksamheten avsedda anslaget till bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden för nästa budgetår upptagas till 3,250,000 kronor. Därvid har avsetts, att kostnaderna för den föreslagna bidragsverksamheten till lantarbetarbostäderna skulle bestridas ur nyssnämnda anslag.

Gävleborgs läns fiskareförbund har anhållit, att, på sätt som skedde under budgetåret 1937/38, ett belopp finge disponeras för iordningställande av vissa fiskarebostäder inom Gävleborgs län. Såvida riksdagen icke däremot framställer någon erinran, har departementschefen för avsikt att föreslå, att högst 30,000 kronor disponeras för iordningställande av vissa fiskarebostäder och till dessa hörande sjöbodas och båthus inom de norrländska kustlänen. Vidare har *Norrbottnens läns kolonisationsnämnd* hemställt, att tillhoppa 69,600 kronor av nu ifrågakvarande anslag finge användas uteslutande till bostadsförbättring åt kolonister inom vissa kommuner i Norrbottens län. Även denna framställning har departementschefen i så måtto funnit sig böra förorda, att till Norrbottens läns egnahemsnämnds förfogande ställes ett belopp av 50,000 kronor för bostadsförbättringsverksamhet bland kolonister.

För den statliga understödsverksamheten beträffande *lantarbetarbostäderna* — vilken hittills varit mycket begränsad — framläggas i förevarande proposition en tioårsplan, avseende en årlig upprustning av 2,000—3,000 lägenheter för en medelkostnad av cirka 4,000 kronor. Från den redan nu befintliga lånefonden för lantarbetarbostäder skulle högst till 80 procent — hittills 70 procent — av uppskattad byggnadskostnad lämnas 20 års amorteringslån mot säkerhet av inteckning, liggande inom fastighetens taxeringsvärde, d. v. s. vida högre än vid sedvanlig bankmässig kreditgivning. Lånen skulle vara räntefria de första 10 åren, varefter de under de följande tio åren skulle löpa med en ränta, med $\frac{1}{4}$ procent överstigande medelupplåningsräntan för statsobligationer året före lånets beviljande.

För verksamheten har räknats med ett årligt behov av lånemedel på cirka 10 miljoner kronor. Årsförlusten till följd av den föreslagna räntefriheten skulle vid nuvarande ränteläge utgöra cirka 325,000 kronor under 10 år. Härtill skulle komma premier med ett belopp av högst 300 kronor per lägenhet för inledning av vatten-, avlopps- och värmeanläggning. För lägenheter, som innehålla minst tre rum och kök, skulle — även om de ej försetts med vattenledning, avlopp och centralvärme — kunna utgå ett särskilt bidrag på ytterligare högst 300 kronor eller alltså sammanlagt högst 600 kronor. Beträffande utgifterna för de sålunda föreslagna premierna anför departementschefen allenast, att deras antal torde i hög grad bliva beroende på verksamhetens omfattning.

Statsfinansiellt sett är som synes denna plan vittutseende i all synnerhet om man tar i betraktande dess egenskap av ytterligare påbyggnad på öv-

Utskottet.

riga statliga bostadsförbättringsverksamhet. Planens genomförande bör dock betraktas som ett nationellt betydelsefullt led i strävandena att underlätta levnadsbetingelserna på landsbygden, och som sådant försvarligt. Utskottet har ej heller ansett sig böra påyrka någon skärpning av lånevillkoren, ehuru dessa såväl med avseende å påfordrad säkerhet som lånetid och övriga lånevillkor måste anses mycket fördelaktiga. Tvivelsutan kommer emellertid att å de lånebeviljande myndigheterna — med egnahemsstyrelsen som i sista hand prövande överinstans — vila ett stort ansvar för att låneverksamhetens utveckling sker i sunda former.

Fullmäktige i riksgäldskontoret hava ifrågasatt, huruvida det kan vara lämpligt att igångsätta hithörande understödsverksamhet utan behovsprövning. Även socialstyrelsen har påkallat dylik behovsprövning, dock endast beträffande premierna men ej för lånen. Lantbruksstyrelsen har visserligen biträtt utredningens förslag, att lånen måtte utdelas utan närmare prövning av sökandes ekonomiska förhållanden. Styrelsen framhåller emellertid, att härigenom lånen skulle kunna komma även sådana jordägare tillgodo, vilka icke vore i direkt behov därav, något som särskilt med hänsyn till den under alla omständigheter begränsade medelstillgången kunde vara betänkligt, men att ett motsatt förfarande å andra sidan i många fall skulle kunna innebära en premiering av jordbruk, där bostadsbeståndet genom brukarnas eget förvållande befinner sig i ett mindre gott skick, vartill kommer, att förbättringen av lönebostad är avsedd att komma vederbörande lantarbetarfamilj och icke jordägaren tillgodo.

Detta lantbruksstyrelsens uttalande synes utskottet rätt väl belysa de vanskligheter, som möta, då det gäller att lägga arbetsgivarnas ekonomi till grund för en kategoriklyvning. I verkligheten lärer väl redan den begränsade medelstillgången nödvändiggöra ett visst ej oväsentligt hänsynstagande till denna arbetsgivarens ekonomi, även om det ej kan anses erforderligt att uppställa ett dylikt hänsynstagande som en avgörande betingelse för lån eller understöd.

Departementschefen har ansett två rum och kök vara den i allmänhet för lantarbetarbostaden eftersträvarvärdaste normalstorleken, men funnit befogat med särskilt premiebidrag för tre rum och kök, dock endast i undantagsfall under den närmaste framtiden. För egen del vill utskottet erinra, att även om våningsutrymmets disposition, häri inbegripet rumsantalet, är en viktig sak, den sammanlagda våningsytan väl dock måste betraktas som den mera primära faktorn. En trerumslägenhet innebär självklart fördelar för större familjer, men drager med sig proportionellt högre byggnadskostnader, om den samtidigt skall uppfylla krav på rymlighet.

Utan att emellertid vilja i detta avseende uttala något bestämt omdöme måste utskottet finna angeläget, att omsorg ägnas ifrågavarande bostäders planläggning liksom ock möjligheterna till deras utförande ändamålsenligt och till rimliga kostnader. Enligt bostadssociala utredningens uttalanden borde vederbörande lånebeviljande myndighet tillse, att ej genom hithörande premiering utbildades »för landsbygdsförhållanden olämpliga lägenhetsty-

per.» Utskottet vill understryka denna uppfattning, vilken dock ej utesluter hänsynstagande till skiftande byggnadssätt och bostadsvanor i landets olika delar.

I motionerna I:269 och II:419 har föreslagits, att vid nybyggnad eller mera väsentlig ombyggnad av lantarbetarbostäder 300-kronorspremien till vatten-, avlopps- och värmeanläggning må kunna utlämnas även utan samband med lånegivning och därigenom få formen av ett slags premiesystem med syfte att höja lantarbetarbostädernas standard. Utskottet underskattar ej värdet av dylika hygieniska anordningar ur synpunkten av att vinna ökad lättnad i arbetet samt också ökad trevnad. Under erinran att frågan varit under behandling av 1937 års utredning angående det mindre jordbrukets arbetsförhållanden i ett den 25 februari 1939 avgivet betänkande samt att det alltså torde kunna förväntas, att frågan redan inom den närmaste tiden kan av statsmakterna i ett vidare sammanhang upptagas till prövning, får utskottet avstyrka motionerna.

I 3 § stadgas generellt, att lån ej må beviljas till byggnadsföretag, för vilket av allmänna medel beviljats lån eller bidrag i annan ordning än enligt bestämmelserna i denna kungörelse. Mot avfattningen av denna föreskrift må anmärkas, att, därest ett dylikt generellt förbud stadgas, detsamma väl i första hand bör omfatta understöd enligt nu förevarande kungörelse. I anslutning till yrkande i motionen II:388 vill emellertid utskottet föreslå, att i stället för ett dylikt förbud stadgas, att, om staten tidigare till byggnadsföretag beviljat lån eller bidrag, hänsyn skall tagas härtill.

Beträffande ansökningsförfarandet må erinras, att lån från nuvarande fonden för lantarbetarbostäder sökes hos vederbörande hälsovårdsnämnd, som med eget yttrande överlämnar ansöknungen till egnahemsnämnden. Denna vidarebefordrar i sin tur, likaledes jämte eget yttrande, ansökningshandlingarna till egnahemsstyrelsen, vilken beslutar om lånets beviljande.

Enligt propositionen skola ansökningarna om lån och bidrag ingivas till vederbörande egnahemsnämnd. I nyssnämnda motion II:388 har emellertid yrkats, att dylik ansökan skall, på sätt alltjämt skall ske beträffande de hittillsvarande bostadsförbättringsbidragen, ställas till och först behandlas av hälsovårdsnämnderna. Utskottet anser denna fråga vara förtjänt av förnyat övervägande med tagen hänsyn till å ena sidan önskvärdheten av likformighet och minsta möjliga omgång — även enligt departementschefens förslag skulle, såsom naturligt är, hälsovårdsnämnderna medverka vid utredningen — samt å andra sidan till de ökade garantier för en byggnadsteknisk bättre handläggning, som vinnes genom att, såsom departementschefen förutsatt, egnahemsnämnderna redan från början få hand om ärendena. På grundval av denna förnyade utredning torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut i frågan.

Till *bostadsförbättringar i övrigt* på landsbygden har under de gångna åren alltsedan 1933 års riksdags beslut i ämnet ensamt i form av förbättringsbidrag — med numera högst 1,200 kronor per lägenhet och högst intill 50 procent av kostnaden — anvisats sammanlagt inemot 50 miljoner kronor.

Oaktat de betydande belopp, som sålunda ha beviljats, måste det pågående saneringsarbetet betraktas som långt ifrån avslutat. Enligt vad statens egnahemsstyrelse upplyst finnas för närvarande ej mindre än 13,500 ansökningar hos egnahemsnämnderna, vilka ansökningar alla avse sådana ur hälsosynpunkt nödvändiga bostadsförbättringar, som nämnderna ansett böra understödjas med statliga bidrag och lån men som av brist på medel hittills icke kunnat beviljas.

Utskottet vill tillstyrka, att anslag till bostadsförbättringsbidrag anvisas med det belopp, som av Kungl. Maj:t äskats, d. v. s. 3,250,000 kronor. Utskottet har likaledes ansett sig kunna biträda departementschefens förslag, att bostadsförbättringsbidragens maximibelopp höjes från 1,200 till 2,000 kronor samt från högst 50 till högst 80 procent av den beräknade kostnaden.

För bostäder i allmänhet på landsbygden har en alternativ stödform för bostadsförbättring av departementschefen föreslagits i form av låneverksamhet med amorteringslån på 20 år, varav 10 räntefria, d. v. s. efter i stort sett samma linjer, som bostadssociala utredningen föreslagit beträffande förbättring av lantarbetarbostäder. Dessa lån med viss räntefrihet skulle benämnas »bostadsförbättringslån», till skillnad från de hittillsvarande 20-årslånen med fortlöpande förräntningskyldighet efter 4 procent, vilka även i fortsättningen skulle benämnas »nybyggnadslån». Till denna låneverksamhet torde, i enlighet med departementschefens förslag, böra anvisas 3 miljoner kronor, varav emellertid allenast 2 miljoner kronor skulle användas till den försöksverksamhet med i viss utsträckning räntefria bostadsförbättringslån, som nyss angivits. Till räntebärande lån, nybyggnadslån, med vilka bidrag kunna förenas, skulle alltså anvisas 1 miljon kronor.

Utskottet tillstyrker alltså de av Kungl. Maj:t äskade anslagen att utgå i huvudsak efter de grunder departementschefen angivit, under vederbörligt hänsynstagande dock till vad utskottet ovan anfört. I de väckta motionerna hava därutöver i vissa detaljavseenden anförts synpunkter, som måhända kunna förtjäna beaktas vid ifrågavarande bostadsverksamhet och vartill viss hänsyn också kan böra tagas vid utformningen av erforderliga instruktioner och detaljbestämmelser.

Utskottet hemställer,

I. att riksdagen må

a) medgiva, att för *uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder* må utlämnas bidrag och lån enligt i huvudsak de grunder, departementschefen i statsrådsprotokollet den 3 mars 1939 förordat;

b) medgiva, att till *främjande av bostadsbyggande på landsbygden* må utlämnas bidrag och lån enligt i huvudsak de grunder, departementschefen förordat;

c) medgiva, att till *bostadsförbättringsverksamhet* må utlämnas lån enligt i huvudsak de grunder, departementschefen förordat;

d) medgiva, att den behållning, som kan komma att förefinnas vid utgången av budgetåret 1938/39 å Lånefonden för lantarbetarbostäder, på sätt departementschefen angivit, överföres till Fonden för låneunderstöd;

II. att riksdagen må för budgetåret 1939/40 anvisa

- a) med avslag å motionen II: 401, under femte huvudtiteln till *Bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden* ett reservationsanslag av 3,250,000 kronor;
- b) såsom kapitalinvestering i statens utlåningsfonder, till *Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden* ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor;
- c) såsom kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd
 - 1) till *Lån för uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder* ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor;
 - 2) till *Lån för bostadsförbättringsverksamhet* ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor;

III. att följande motioner, i vad de ej kunna anses besvarade med vad utskottet ovan anfört, ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda:

- a) I: 269 och II: 419;
- b) II: 14;
- c) II: 253;
- d) II: 388;
- e) II: 389.

Stockholm den 19 mars 1939.

På statsutskottets vägnar:
ANDERS RÅSTOCK.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson*, *Svensson* i Kompersmålå, *Asplund*, *Andersson* i Fältenborg, *Bergström*, *Nilsson* i Fredriksfält, *Magnusson* i Kalmar, *Boman* och *Domö*; samt

från andra kammaren: herrar *Råstock*, *Jansson* i Falun, *Törnkvist*, *Persson* i Falla, *Andersson* i Prästbol, *Närlinge*, *Isacsson*, *Weijne*, *Åqvist*, *Staräng*, *Andersson* i Malmö och *De Geer* i Hanaskog.